

Тетяна МАЛІНОВСЬКА

СВІТ ДИТИНСТВА В РОМАНІ „СТЕЖКА В ТРАВІ” В. ШЕВЧУКА

У статті розглянуто картини дитячого сприймання світу в зображенні В. Шевчука

У багатьох творах письменники зображують світ дитинства. Відображення становлення людини, формування її свідомості й моральних уявлень знаходимо у творах Л. Толстого, М. Гаріна-Михайловського, В. Короленка та інших авторів.

У „Зачарованій Десні” Олександра Довженка автор – безпосередній учасник подій – „пише про себе, а разом з тим малює колективний портрет людей близьких або тих, що оточували його” [1, с. 120].

У романі Валерія Шевчука „Стежка в траві”, названому житомирською сагою, автор – теж безпосередній учасник подій – пише про себе, а разом із тим створює велику панораму життя Житомира повоєнних років. Як – і О. Довженко, В. Шевчук глибоко змальовує світ дитинства.

Кожен із названих авторів по-своєму підходить до відображення радощів і тривог свого героя і не просто відображує певні життєві моменти, а розкриває психологію становлення характеру, розуміння життя. Герой Валерія Шевчука, виростаючи серед образів рідного нам міста, мовби веде нас по знайомих вулицях, приводить до річки, до мосту, де пройшло його дитинство, і згадані картини наповнюють особливим щемом серце читача-житомирянина.

Розглянемо окремі фрагменти з роману, пов’язані з образом мосту, з яким переплітається так багато згадок, болю і тривог письменника.

З неперевершеною психологічною достовірністю і мистецькою глибиною відображено психологію одинадцятирічної дитини в романі „Стежка в траві”, що вийшов у світ у 1944 році. Світ дитинства – це світ, сповнений образів, які промовляють до героя твору, стають живими учасниками подій, що відбуваються в його житті, зберігають пам’ять думок і почуттів. Таким образом для героя Валерія Шевчука стає образ мосту: „Моя хата стоїть біля мосту, через це всі мої спогади про дитинство – це спогади про міст. З одного його боку після війни стояли пивниці, біля неї – вкопані дерев’яні стовпчики, до яких візники прив’язували коней; двері до пивниці завжди відчинені, і туди заходили, в основному, самі чоловіки. Ми, діти, пили там морс. Морс був рожевий, прозорий і смакував нам страшенно...З другого боку мосту стояв

продуктовий магазин... Через міст котилися вантажівки й легкові авто, котилися з ранку до вечора, а стара Гайдучиха в чорному ватнику і валянцях, незалежно від пори року, сиділа біля воріт і дивилася на цей потік нерухожими очима. Хлопці пробували з неї дрочитися, але вона не відповідала на кпини ані кивом, і хлопці залишили її в спокої. Під мостом лежав кістяк німецького легкового авта” [2, с. 85].

Міст у сприйманні героя набирає синтезуючого значення. У ньому об’єднані всі важелі дитячого світу післявоєнної пори. Розбавлений водою сік ягід – морс, що продавався поруч, – це були єдині, доступні за ціною ласощі в час загальної післявоєнної бідності. І згадка про нього, а також образ кістяка німецького автомобіля під мостом відтворюють картину тієї пори, коли всюди ще промовляли до людини сліди недавньої війни. А світ дитячих радощів підтримувався прагненнями дізнатися про все, що діється навколо, пізнати інтереси і прагнення дорослих, бути разом із друзями.

І в цьому світі народжувалось те, що збагачувало душу, робило підростаючого хлопчину людиною непересічною, здатною розуміти мову образів, які оточували його, долю людини. Міст не мовчав. Він говорив про людей, про їхні тривоги і турботи, про їхні інтереси і заняття. Для хлопців він був і клубом, і вікном у життя дорослих, і засобом пізнання, і спортивним залом. „Міст стояв на гранітних биках, від яких розходилися віялом колоди, на яких він і тримався; ми лазили по тих колодах, але найулюбленіше місце було там, де міст з’єднувався з шосівкою, – тут були захищені кубла, куди хлопці понатягували бур’яну і сіна і де було темно так, що хоч в око стрель, – там ми скурювали „беники” – недопалки, які визбиравали на дорозі.

Міст жив своїм життям. Вряди-годи повітря розтинав мідний зойк духового оркестру – везли з Павлюківки покійника. Тоді всі кидали свої справи, діти й дорослі... – всі розвертались у бік процесії...

... Під Чуднівською оркестр обов’язково затихав; ...отоді й починалися розмови: оповідали, від чого помер той чи той...

Одна з цих історій запам’яталася мені найдужче...” [2, с. 85-86].

Так образ мосту поєднується з наступною розповіддю, яка ще глибше відображає духовний світ підростаючої людини.

Той, хто не міг побачити зв’язок образу мосту і світу життя і занять дорослих та дітей, – саме й міг помітити суперечність між одягом, способом життя й виразом обличчя одного із замовників, що приходили до батька-шевця.

Чоловік, що модно вдягався, такий чепурун, „мав напрочуд смутне обличчя. Особливо вражали його очі: великі, сірі, з

туманцем у них” [2, с. 86]. Помітити в них щось „приречено-несамовите” міг би не кожен із дорослих, а одинадцятирічний хлопець помічає. Так розкривається психологічний портрет героя, що прагне пізнати таємниці світу і людини в ньому. Розкривається допитливість, увага до людини, притаманні героєві твору, його здатність до образного мислення і його розум.

Говорячи про тугу й надії відомого педагога і письменника Януша Корчака, Мирон Петровський підкреслює його слова про те, що дитина переважає дорослих силою почуттів, думок у дітей не менше, і вони не гірші, ніж у дорослих, тільки вони інші: діти думають серцем, а не розумом [3, с. 185-212].

Те, чого не помічали інші, не бачили дорослі, помічає юний герой В. Шевчука. „Я знаю: людина може бути гарна, ошатна, модно вдягтися, навіть мати право носити пістолета, чинити якість загадкові дії, навіть роботу виконувати таку, про яку нічого не відають і найближчі сусіди... але й вона залишається нещасна” [2, с. 87].

Очима свого юного героя автор змальовує жінку незвичайної краси. „Навіть я, малий і кволій тілом, той, кого в житті не помічають, той, котрий на світ лише дивиться, навіть я не міг відвести погляду від її лица. Воно сяяло. Щось із людиною творилося, коли бачила те лице, щось у ній переверталось” [2, с. 87].

Побачити, що лице сяяло, мабуть, не міг би кожен із дорослих, як не міг би помітити, що під його впливом щось із людиною сталося, щось у ній переверталось. Але це помічає юний герой В. Шевчука. Таке геніальне проникнення в психологію дитячої душі доступне лише геніальному художнику, людині, яка особисто пережила щось подібне у своєму житті. Герой твору бачить у ній якусь особливу чаруючу таємницю, а коли вона покидає дім батьків, де замовляла взуття, в „убогій хаті залишається присутність чогось тонкого, шляхетного, нам недоступного ясного дива, яке хоч і покинуло нас, а трохи сяйва розлило” [2, с. 89].

У такому баченні жіночої краси (як ясного і недоступного дива) приховане ще більше диво бачення дитячої душі, освітленої таємничістю цієї краси і здатної засвітитися глибоким світлом любові до людини. Так про пробудження дитячих почуттів, їхню чистоту й високу людяність міг написати тільки справжній великий письменник.

Так, діти вмюють мислити не гірше від дорослих. Просто думки в них не такі.

Дізнавшись про трагічну смерть жінки, що дивувала своєю красою, юний герой відчуває, як у голові гудуть вітри, а світ „дивно спрозорів і став тремтливо-перламутровий: міст знову запрагнув жертви і спокійно її пожер” [2, с. 102].

І народжуються думки: „Та, що я знав, померти не могла. Та,

що я знав, зараз метелик; він летить через луг, тріпочучи барвистими крильми, і шукає квітки, з якої може напитися меду...

...В той момент, коли метелик почне пити із квітки нектар, народиться у світі хтось цілком до моєї богині подібний. ...хто висяє від себе живе світло, що проливається у світ, як благодать..." [2, с. 105].

Так світле і щире почуття, у якому навіть собі не зізнається герой твору, робить його духовно світлим, відбувається чудо його дорослішання, і це чудо з неперевершеною правдивістю зображує автор, відтворюючи психологію духовного зростання героя.

Ведучи розповідь від імені свого героя Віталія Волошинського, автор показує глибокий, багатогранний, сповнений радощів і тривоги світ дитинства. Тут існують свої закони честі, взаємодопомоги, взаємовиручки.

І те перше, таке глибоке почуття закоханості, про яке розповідає автор від імені свого героя, це почуття закоханості не просто в жінку, а в людську Красу, у те вічне, небуденне, що підносить людину, будить захоплення у всіх, хто зустрічається з цією красою. І розповісти про неї так, як розповідає герой Валерія Шевчука, може тільки людина високої душі, здатної на глибокі почуття і глибокі роздуми. Під впливом свого почуття герой уявляє її світляком, який осяє дитячі маленькі „я", бо вона прийшла цей світ освітлювати. І хлопчик, який, за власним визнанням, дивлячись у дзеркало, тихо себе ненавидів, вважав своє обличчя недосконалим і смішним, якого часто називали мавпою, у розповіді про чаруючу красу й трагічну смерть жінки розкривається в особливій красі душевної глибини людяності. Ця глибина і людяність виявляється і в стосунках із ровесниками та дорослими, у сприйнятті образів світу, у якому проходить його дитинство.

Література:

1. Фролова К.П. Аналіз художнього твору. – К.: Рад. школа, 1975. – 176 с.
2. Шевчук Валерій. Стежка в траві. Том 1. – Харків: „Фоліо”, 1994, т. 1. – 493 с.
3. Петровський Мирон. Городу и миру. – К.: Рад. письменник, 1990. – 335 с.
4. Шевчук Валерій. Сад житейських думок, трудів та почуттів // В кн. Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). Книга третя. Упор. Василь Яременко (Україна), Євген Федоренко (США). – К.: Рось, 1994. – С. 451 - 468.

В статье рассматриваются картины детского восприятия мира в изображении В. Шевчука.

In this article analysis the pictures of the children's world perception in V. Shewchuk's representation